

СХІД NOW

№10 (51)
серпень
2025

БЕЗОПЛАТНО

РЕДАКЦІЙНЕ

ВТОМА МЕТАЛУ, СИЛА ЛЮДЕЙ

У фізиці існує таке поняття як «втома металу». Воно означає ослаблений стан, що виникає в металевих деталях конструкцій, які піддаються навантаженням тривалий час. Як ви гадаєте, 11 років – це досить тривалий час, щоб вже втомитися від повсякденного навантаження? Отож...

Спершу війна здавалася коротким випробуванням, яке ось-ось скінчиться. Потім – низкою потрясінь, з якими якимось треба впоратися. Зрештою вона стала буденною реакцією на щоденні виклики. Постійні очікування – рідних з фронту, тривоги, новин. Постійні розлуки і втрати. Життя «на валізах», яке з тимчасового теж стало постійним. Метал у такій ситуації тріснув би.

Людина ж може встояти. Бо наша перевага над машинами – здатність відновлюватися. Ми можемо встояти, якщо не замикатимемось у власній втомі. І подбаємо про стабілізатори напруги.

Тож гуртуймося. Бережімо себе і тих, хто поруч. Піклуємось про слабших. Сіємо проміж собою не розбрат, а зерна надії. Дозволяймо собі маленькі радощі й шукаймо можливості для відпочинку – це не примха, а спосіб зберегти «міцність конструкції». Адже ми мусимо залишатися людьми, які не дають своєму серцю зламатися.

А ми підтримаємо вас в цьому, дорогі читачі. Саме для цього газета «Схід NOW» і створена переселенцями зі Сходу для переселенців зі Сходу завдяки підтримці платників податків Німеччини. Тримаємо зв'язок – через редакційну пошту eastnowred@gmail.com або через сайт shidnow.com.ua.

Разом ми зможемо більше!

Фото: Вікторія ХАМАЗА

ЦІКАВЕ

Фото з архіву Світлани Кравченко

ПОВЕРНУТИСЯ ДО СЕБЕ

Етнографиня Світлана Кравченко з Бахмута понад 20 років займається збереженням традиційної української культури на Сході. Вона створила одну з найбільш упорядкованих колекцій традиційного українського одягу на Донеччині. Зібрані нею речі – не музейні експонати в класичному сенсі. Це жива пам'ять: рушники, сорочки, фартухи, подушки, ляльки, навіть клаптики вишивки з родинних архівів.

Як етнографиня з Бахмута стверджує українську культуру Донеччини

ГЕНЕТИЧНИЙ КОД БАХМУТА

– Мою Донеччину частіше всього бачать як місяць, що завжди повернутий до нас однією стороною. Але ж є й інший бік – складний, глибокий, культурно насичений, – каже дослідниця.

Світлана не має освіти етнографа. Справа її життя виросла з теплої родинної

пам'яті, з дитинства. Вона пригадує, як її мама в домашньому архіві разом із документами зберігала маленькі клаптики вишитих сорочок їхньої родини. Саме ці клаптики вишитої тканини та пара чоловічих сорочок підсвідомо стали поштовхом, що визначив її майбутній шлях. ▶

Закінчення на стор.7

НОВИННЕ

ГРАНТИ У 200 000 ГРИВЕНЬ
ДЛЯ ПІДТРИМКИ ІНІЦІАТИВ ДІВЧАТ
І ЖІНОК З ІНВАЛІДНІСТЮ

Грантовий конкурс від Fight For Right спрямований на дівчат та жінок з інвалідністю, які мають ідею, як зробити Україну більш доступною та інклюзивною. До участі також запрошуються активістки, дотичні до теми, які впроваджують свої ініціативи, спрямовані на захист прав жінок з інвалідністю на місцях.

Для реалізації сміливих ініціатив будуть надані 10 грантів по 200 000 грн. У межах розв'язкової програми «Зміцнення» також пропонуються менторська підтримка на всіх етапах реалізації проекту та можливість долучитися до офлайн-навчання з розвитку лідерського потенціалу.

Перевагою буде, якщо ви маєте/є членкинею зареєстрованої в Україні громадської чи благодійної організації. Гранти можуть також бути видані фізичним особам.

Важливою умовою проекту є перебування учасниці на території України. Цільовими областями проекту є Харківська, Запорізька і Херсонська, проте заявки з інших областей також приймаються.

Реалізація грантових коштів може включати:

- оплату послуг;
- оплату праці членів команди, яка працює над проектом (найманий працівник або за договором ЦПХ);
- закупівлю товарів та матеріалів, необхідних для реалізації проекту, які не є основними засобами.

Подати заявку можна до 15 серпня 2025 року. Для участі у грантовому конкурсі заповніть заявку за посиланням surl.ln/rxqqhd.

Запитання щодо проведення конкурсу надсилайте на адресу m.kovalova@ffr.org.ua.

ДО 10 000 ЄВРО НА ВЛАСНИЙ БІЗНЕС
ДЛЯ ВЕТЕРАНІВ ТА ВЕТЕРАНОК

Проект «Реінтеграція ветеранів та ветеранок війни через створення освітніх можливостей» спрямований на створення умов для успішної адаптації ветеранів/ветеранок та їхніх родин через підвищення професійних знань і соціальних навичок, посилення конкурентоспроможності на ринку праці.

Мінімум 30 ветеранів/ветеранок зможуть отримати бізнес-гранти на відкриття власної справи у своїх громадах у розмірі до 10 000 євро.

Проект реалізується командою DVV International в Україні спільно з партнерськими організаціями, Центрами навчання та освіти дорослих (ЦНОД) за фінансової підтримки Федерального міністерства закордонних справ Німеччини.

Також планується проведення освітніх та консультаційних заходів мінімум для 2100 ветеранів та членів їхніх сімей, інформаційні кампанії для поширення обізнаності щодо послуг, які надаються ЦНОД.

ІСТОРИЧНЕ

ДОВІДКА. Український диригент Олександр Кошиць народився на Канівщині 1875 року. Попри отриманий вчений ступінь з богослов'я, подався вчителювати на Кубань, де доля звела його з Симоном Петлюрою. Після повернення до Києва Кошиць вів курс хорового співу у школі Миколи Лисенка та очолював музичне товариство «Боян». Згодом керував студентським хором Київського університету, який 1916 року вперше виконав «Щедрик» Миколи Леонтовича.

За доби УНР Кошиць очолював музичний відділ Генерального секретаріату освіти – по суті сучасний аналог Міністерства освіти.

У січні 1919 року голова Директорії Симон Петлюра з метою промоції України в світі дав доручення організувати «закордонну армію» УНР – Українську республіканську капелу. Кошиць стає її диригентом. Новостворена капела виїжджає на гастролі 4 лютого. Наступного дня більшовицькі війська окупуєть Київ. Тож старт іміджевої кампанії більше нагадував евакуацію – хористи, про яких згодом писали, як про мистецьку божу, виглядали, за словами Кошиця, як босота, їм навіть не встигли пошити костюми.

Це не завадило колективу впродовж 1919-1921 років здійснювати тріумфальне турне країнами Європи. Його репертуар складається переважно з народних пісень в обробці Кошиця, Лисенка, Стеценка, Леонтовича. Під час гастролей усе українське одразу стає модним – таким переконливим був вплив злагоженого хорового співу.

В Парижі 1919 року, налюднему російськими емігрантами, виступи супроводжує поліція, бо ті псують афіші нецензурними написами, освистують концерти, дозволяють собі кидати репліки в зал – словом, роблять усе, щоб глядачі не побачили в українцях окрему самодостатню націю, яка має право на власну державність. Кошиць згадував зізнання доньки Жоржа Клемансо, котрий мав вирішувати долю українського народу в післявоєнній Європі (на жаль, в результаті не на нашу користь), що весь «паризький світ говорить тільки про капелу», і що «поляки й москалі гризуть кулаки і роблять усе, щоб нас дискредитувати».

Де б не відбувалися гастролі, Кошиць вдається до свого улюбленого прийому культурної дипломатії – виконувати не лише український славень, але й гімни приймаючої країни. Музичні критики відзначали, що часто це звучало професійніше за спів їхніх національних хорів. Кошиць так описує спричинений ефект: «Коли... проспівали «Марсельєзу» в моєму аранжуванні, піднявся такий гвалт, що я прямо перелякався. Дами повискакували зі своїх місць і в екстазі ламали парасолі об естраду».

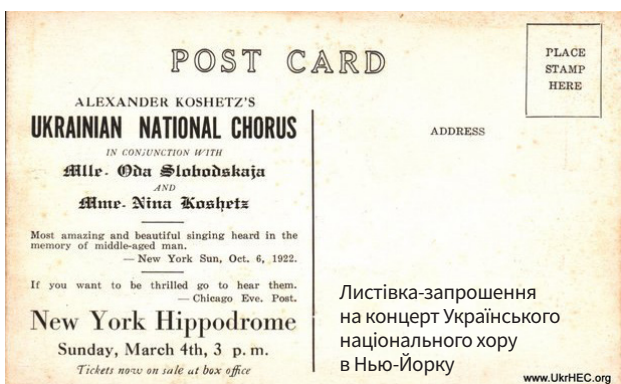
1922 року колектив, який тепер мав назву Український національний хор, вирушає до американського континенту. Цьому сприяло підписання контракту із впливовим американським імпресаріо і фінансистом Максом Рабіновим, який був очаро-

Це зараз, коли Україна не сходить зі шпальт світових газет, легко уявити собі тріумф, наприклад, європейського турне хору «Гомін». А давайте повернемося в 1919 рік, коли про молоду українську республіку пересічний глядач не знав геть нічого. Ані в Європі, ані, тим більше – в Америці. Там співчують захоплені більшовиками Росії, зустрічають на «ура» російських емігрантів, які заповнили сцени і салони. І раптом – на всю свою потужність заявляє про себе українська пісня, від якої неочікувано для себе вимоглива публіка проходить крізь емоційне очищення та переживає справжній катарсис. Саме таке враження справляли виступи українського хору під керівництвом Олександра Кошиця.

КУЛЬТУРНА «АРМІЯ» УНР

Українська республіканська капела. Прага, 1919

Листівка-запрошення на концерт Українського національного хору в Нью-Йорку

ваний хором Кошиця ще в Парижі. «Зі свого боку я зроблю все можливе, аби досягнути фінансового успіху і належним чином підготую американську пресу і публіку, аби хор був прийнятий якнайкраще», – писав Рабінов у листі до Кошиця. Він і справді забезпечив Українському національному хору потужний інформаційний супровід. Ось як Кошиць описував зустріч з журналістами по прибутті: «Від ранку й до шостої години вечора на пароплаві нас мучили фотографі і кінематографи з репортерами. Рабінов в газетах подав мою фотографію в кожусі й шапці, і вони приставали до мене, чому я не в «козацькому кепі».

Гастролі розпочалися з «Карнегі Голау», найпрестижнішого залу Нью-Йорка. «Тільки бачити 15 жінок і 23 чоловіків в пишних кольорах і багатих вишивках національних одягів – це вже коштує більшу вартість квитка. Виконання ними музики, що повна життя і характерності, не можна оцінити грошима», – писали критики.

3 жовтня по грудень 1922 року хор виступив у 12-ти містах Америки, у деяких – по кілька разів. Серію народних пісень записали у студії, ці платівки згодом розійшлися мільйонними наклада-

ми. Особливо американцям припав до душі «Щедрик», який і досі живе в мелодії його версії англійською – Carol of the Bells. Це не єдиний твір, що прижився на американській землі – українська коліскова, яку виконував хор Кошиця, лягла в основу американської джазової композиції Summertime Гершвіна.

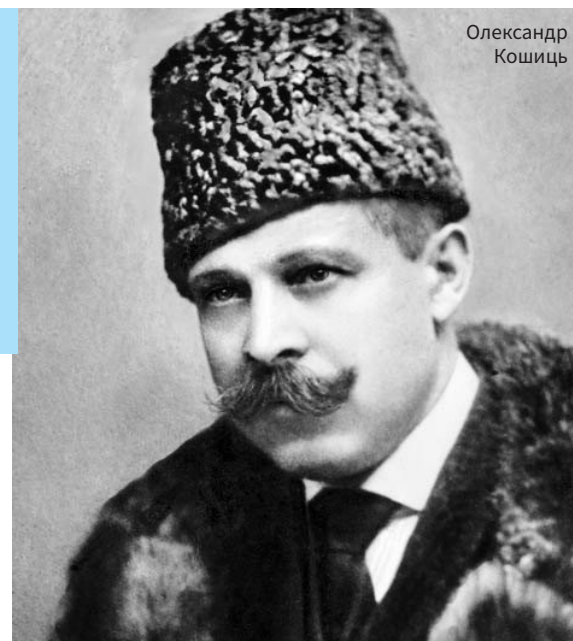
У Мексиці, Бразилії, Аргентині, Уругваї, на Кубі й Барбадосі хор дав близько 900 концертів. Він навіть поставив світовий рекорд – на його виступ на стадіоні в Мехіко зібралися 32 000 глядачів, включно із президентом Обрегеном. До речі, концерти хору часто відвідували перші особи держав. Кошиць згадує, що голова американського Сенату (майбутній президент Джон Кулідж) назвав українців «першими людьми, які приїхали в Америку не брати, а давати і вчити їх тому, що вони забули».

В американській пресі, так само як і в європейській, настає момент розпізнавання різниці між українською та російською

Український національний хор під час морської подорожі

культурами. Наприклад, на спробу емігрантської газети «Новое русское слово» видати хоровий успіх українців за презентацію «російського вокального мистецтва» американський критик пригадав «галасливі і строкати» гастролі росіян: «Все це дуже ефектне, цікаве, безтурботне, веселе, але хай вибачить мені пам'ять – нудотне. Трохи химерний малюнок а-ля рус. Не те, що в Кошиця».

Олександр Кошиць

Чи не найбільше на український хор чекала діаспора українців, в середовищі якої посилювались внутрішні чвари, адже на той час (з грудня 1921 року) дипломатичне представництво УНР в США було ліквідоване і українці лишилися без державного голосу. Громадські і релігійні лідери не мали спільного спрямування, тож хор Кошиця об'єднував і їх також. Так сталося в Чикаго, де хор приймали усією громадою. «Об'єдналися усі українські організації, навіть католики з православними, що як кажуть, було першим випадком в історії української еміграції», – згадував Кошиць.

У цей час він листується з Петлюрою. У березні 1922 року той пише диригенту, що під час інтерв'ю треба постійно нагадувати: «українська пісня є частиною незалежної України». Натомість хор після концертів надсилав Петлюрі кошти – «на підтримку війська». Якщо на початку своєї місії національний хор утримувала держава, то після більшовицької окупації тепер вже він стає донором українського уряду в екзилі.

Петлюра, до речі, знав напам'ять відгуки західної преси про успіхи своєї «культурної армії». Наприклад, такі: «Якби в українській державі справи йшли так, як спів в цьому хорі, це була б перша держава в світі!» (Гаага, 1920), «Якби пісня була б державою, то Україна посіла б перше місце поміж народами» (Берлін, 1920). «Цей спів не може бути результатом одного покоління, але багатьох генерацій, і дійшов до свого найвищого розвитку тепер під проводом такого генія як Олександр Кошиць. Америка, при всій своїй прославленій механічній цивілізації, все ще має багато чому повчитися в мистецтві від старших країн Заатлантики» (Арканзас, 1922).

Що стало з УНР – відомо. А що сталося з Кошицем? З 1926 року він оселився у Нью-Йорку, де керував групою зведених українських хорів й намагався реалізувати себе як композитор. Неможливість повернутись на батьківщину, власна нереалізованість пригнічувала колишнього тріумфатора: «Навкруги мене пустиня і порятунку чекати нема звіди». 1941 року він переїхав до Вінніпегу керувати хором і викладати на диригентських курсах. Там і помер 1944 року, заповівши, аби його прах був перенесений до України. **СН**

Олег ЖОВТАНЕЦЬКИЙ

ВАЖЛИВЕ

Сестри Ольга та Наталя Мандебури вже понад три роки живуть у Данії. З перших днів свого біженства вони відчували підтримку української діаспори, а згодом і самі доєдналися до спільноти українців. Вони свідомо зберігають свою ідентичність і вважають це природним процесом.

КРАЇНУ ДЛЯ ЕВАКУАЦІЇ ОБРАВ... КІТ

Ольга та Наталя – донеччанки, які були вимушені покинути рідне місто ще 2014 року. Закрили власну квартиру і, разом з мамою, малим сином Ольги та котом Бенедиктом, поїхали подальше від «руського міру».

– Я на той час була у декреті, мама з сестрою працювали, – розповідає Ольга. – Ми жили поруч із залізничним вокзалом, а тоді це був дуже небезпечний район. Але навіть не постійні вибухи стали причиною. Ми з самого початку агресії прийняли рішення виїжджати, бо не хотіли жити під Росією, нас це не влаштувало.

Родина сподівалася осісти у Харкові. Спочатку жили там у притулку для переселенців, потім орендували квартиру, дитина ходила у садочок, жінки знайшли роботу. Але велика війна знову зірвала їх з місця. Побачивши російські танки з вікна орендованої квартири в «Г'ятихатках», вони вирішили, що зволікати не варто. А потім був приліт у їхній будинок...

У перші дні березня 2022 року почалися їхні мандри Україною: Шептицький, потім Хмельницький, Львів.

– Ми намагалися пристосуватися до різних умов, але згодом вирішили їхати до Європи. Країну нам обрав... наш кіт. Для нас він – член родини, тому варіант кинути його десь не розглядався. Тому ми шукали таку країну, яка приймала б із тваринами й не вимагала при цьому перетримки тварини у притулку на карантинний термін. Так Бенедикт, а ми разом із ним, опинилися в Данії.

УКРАЇНЦІВ – БАГАТО

Спочатку родина жила у таборі для біженців від Червоного Хреста, потім отримали потрібні дозволи і чекали на розподіл по країні. Увесь цей час, каже Ольга, їм допомагали представники діаспори, без яких процес адаптації міг бути ще важчим. Данія – країна доволі специфічна, і щоб зрозуміти усі її правила, потрібний час і той, хто все це пояснить.

– Зараз я вже працюю за фахом – я кондитерка, в Донецьку працювала на фірмі «Лучіано». Пам'ятаєте ж ці легендарні торти та тістечка? Мені багато хто каже, що це смак дитинства, юності, він нагадує про те минуле, в якому ще не було війни.

Данія – невелика країна, і помітно, що українців у ній – багато. Це стосується і організацій, які створили українці або для українців. Десь половина з них – це вже нові, створені з 2022 року. Але є й сталі інституції, наприклад, українська школа «Ластівка» чи Український Дім. Об'єднує земляків і Українська греко-католицька церква, яка активно працює у Данії. Незалежно від того, коли вони створилися, всі спільноти об'єднує щорічна велика хода через центр столиці

НАШІ В ДАНІЇ

Чим українські спільноти підкорюють серця данців

на День Незалежності України. До цієї ходи доєднуються й самі данці. Завжди відбувається великий мітинг, де виступають представники данського уряду.

Данці дуже обізнані щодо подій в Україні: по радіо можна почути багато новин з війни та її обговорень, а від містян – слова підтримки. Нікому тут не треба пояснювати, хто є ініціатором цієї війни, а хто захищає свою землю. Ольга каже, що ще не зустрічала данців, які б не підтримували Україну. Вони активно спілкуються (хоча українці ще, здебільшого – англійською), допитують, ходять на усі акції, де бачать людей з українськими прапорами та у вишиванках. Їм подобається, що українці підтримують свою країну, а не просто хочуть залишити її як спогад про минуле життя.

– Мабуть, це зокрема й через активну позицію діаспори, яка не припиняє нагадувати про війну. Данці вже чітко вирізняють українську спільноту від інших емігрантів. Наші заходи ніколи не виглядають агресивними, нікого не лякають. Хоча, звісно, не обходиться без певних лозунгів біля російського посольства, які самі данці вже вивчили і охоче підтримують. Але головне –

українці в Данії не вимагають для себе преференцій, а просто запрошують доєднатися до підтримки своєї країни. По-доброму, з любов'ю, без претензій, а з вдячністю й теплом.

Українська спільнота в Данії має певний вплив на певні процеси в країні. Наприклад, українці змінили картину на ринку праці. Неабияк працює навіть дивує місцевих.

– Але, що приємно, нас помічають не тільки через це. І турбуються саме про нас. Наприклад, одна велика мережа кінотеатрів регулярно показує по всій країні прокатні фільми українською. Особливо це важливо для малих українців, яких в Данії дуже багато.

БОРЦЬ-ФЕСТ І ДРОНИ СВОЇМИ РУКАМИ

Більшість заходів, які організують українці у Данії – це ярмарки та воркшопи, де збирають кошти для допомоги армії та постраждалим від війни.

– Популярні фестивалі на кшталт «Борць-фесту», де ми родинно брали участь. Там можна було скуштувати страви української кухні, на етно-майстерках – зробити щось своїми руками.

Ми готували смачні пиріжки з картоплею, з яйцем та зеленою цибулею. Данцям подобалося, розкупили, як... – а чого як? – розкупили наші гарячі пиріжки!

Жінка розповідає про унікальний досвід підтримки ЗСУ, який вони отримали. Побачивши у групах українських спільнот у Данії оголошення, що земляків запрошують збирати дрони своїми руками, Ольга разом з

сестрою ризикнули спробувати. Раз на тиждень усіх охочих навчали данські інструктори, які брали участь у бойових діях в Україні. Вони ж тестували безпілотники перед відправленням на фронт.

– Ми одразу сказали: нічого не віємо. Може, хоч підмітати чи мити щось у вас тут будемо, щоб допомогти, – сміється Ольга. – Але нас навчили паяти – як кажуть, «з нуля», розбиратися у схемах, і врешті-решт, допустили вже до збору самих апаратів. Це не дуже швидкий процес, навіть якщо до нього залучено багато людей. Але ми усі разом зробили чотири дрони, які, я так розумію, вже поїхали знищувати ворога в Україні.

Якою буде їхня подальша доля, пані Ольга не знає: передбачувати щось в наш час складно, планувати на довгий період – неможливо.

– Я думаю, половина наших повернеться додому, коли стане безпечніше. Знаю, що є такі, що вже повернулися. Але навіть ті, хто думає залишитися, свідомо міцно тримаються за українську ідентичність. Як на мене, це природний процес. Ми ж не планували цю еміграцію, не хотіли свідомо залишити власну країну.

У цій ситуації невизначеності родина Мандебурів намагається принаймні повноцінно жити: син Ольги ходить до данської державної школи, часто коштом школи їздить по країні з екскурсіями. Та й дорослі не сидять вдома: між роботою із задоволенням подорожують країною, записують відео з розповідями про архітектуру та культуру Данії. Можливо, цей баланс адаптації до нових умов та збереження української ідентичності – один з варіантів втриматися, вижити й продовжувати посильну допомогу своїй країні. **CN**

Єлизавета ГОНЧАРОВА

НАДИХАЮЧЕ

Навіть найтяжчі обставини не здатні зламати українську жінку. Редакція «Схід NOW» збила чотири історії жінок із Донеччини та Луганщини, які змогли відродити власну справу на новому місці. Вони надихають інших не здаватися, ще й надали поради нашим читачкам, які воліли б займатися бізнесом, але зволікають із цим.

АНАСТАСІЯ

Анастасія Долгіх з дев'ятимісячною донькою та матір'ю покинула рідну Велику Новосілку на Донеччині 25 лютого 2022 року. Двадцятигодинна поїздка через затори та черги на заправках привела їх спочатку до Вінниці, а звідти – до Європи.

– Ми одразу зрозуміли, що буде капець. Тому згодом ми з донькою та з сестрою, яка змогла вирватися з Харкова, вирішили їхати до Італії, де жила наша тітка.

Там Анастасія, яка вдома мала власний косметологічний салон, працювала лешмейкеркою (майстринею з нарощення вій – прим. ред.) у салоні краси, який належав дівчині з Молдови. Косметологінею вона працювати не могла через відсутність міжнародних дозволів.

– Ця робота була неофіцій-

Киева. Значним кроком став грант для ВПО від eРобота на розвиток власної справи.

– За допомоги цього гранту ми закупили два косметологічні апарати й розширили асортимент послуг.

Отримати грант вдалося не з першого разу – першу заявку відхилили через неточності в розрахунках. Лише заручившись підтримкою бухгалтера, Анастасія отримала фінансування. Однією з умов гранту було працевлаштування двох осіб, тож тепер у її салоні працюють ще дві переселенки.

– Це реально моя справа, справа життя. Мені приємно думати, що я змогла, що не здалася попри все. Робота в мене займає просто весь час, 24/7. Я не маю вихідних, і якщо є запит терміново попрацювати, треба комусь косметику підібрати чи ще щось, то в мене немає такого: «Почекай, я тобі через два дні напишу», – зізнається підприємниця.

Повернення до Великої Новосілки після її визволення для жінки залишається під питанням.

– Це таке підвішене питання, бо нам реально немає куди повертатись. І оскільки в мене маленька дитина, то мені навіть трошки страшно повертатись, поки там все заміновано, зруйновано. Я не хочу, щоб вона бачила вживу наслідки війни, – пояснює Анастасія.

ною, тож, попрацювавши там кілька місяців, ми з родиною ухвалили рішення повертатися в Україну, – розповідає підприємниця.

Вже літку 2022 року родина оселилася в Києві. Анастасія орендувала кабінет у салоні, рекоментувавши з Великої Новосілки обладнання – косметологічну каналку, лампу, косметологічний комбайн. Найголовнішим викликом став пошук клієнтів. З цим допомогли земляки, які давно живуть у столиці та до війни приїжджали до Анастасії на процедури.

– Найкращою промоцією моїх послуг стало «сарафанне радіо». Знайомі рекламували мене скрізь. Потім була робота з блогерами на постійній основі.

Восени 2024 року Анастасія відкрила власний салон Doglyad Spase у Солом'янському районі

ПОРАДИ ВІД КОСМЕТОЛОГІНИ АНАСТАСІЇ ДОЛГІХ:

– Треба відчувати, що саме твоє, чим ти хочеш займатися, що тобі цікаво. А після того, як вже визначишся з цим, то треба навчатись та набиратись досвіду. Можливо, перший час – попрацювати на людину, в якій вже є подібний досвід, потім зробити висновки. Життя одне, тож треба ризикувати й розвиватися.

ГАННА

Ганна Рубан закінчила Запорізький державний медичний університет за двома спеціальностями: фармацевт та технолог косметики. З 2014 року працювала в мережі аптек у рідній Дружківці, а коли під час декрету мережа розвалилася, вирішила спробувати

ПОЧАТИ ЗАНОВО

Історії чотирьох переселенок-підприємниць, які змогли

себе у створенні косметичних засобів.

Перші засоби вона робила для родини та друзів – допомагала їм долати проблеми зі шкірою та волоссям. Поступово хобі переросло у серйозний бізнес. З 2017 року жінка стала займатися виробництвом натуральної косметики професійно: вийшла «зі своєї кухні», відкрила невелике виробництво, підписала контракт з мережею екомагазинів.

– Це цікава справа – працювати руками та створювати продукт. Спочатку тестували, пробували, щось покращували. Потім це виросло в косметичну лінійку, – згадує Ганна.

2021-2022 роки для неї стали періодом розквіту: уся продукція сертифікована та продається через власний сайт, також налагоджені продажі через Makeup, «Розетку» та інші маркетплейси.

У березні 2022 року Ганна виїхала з двома дітьми до Німеччини, сподіваючись побути там максимум два тижні. Але залишилася на цілий рік. Цьому посприяла трагедія на залізничному вокзалі в Краматорську 8 квітня 2022 року.

– Ми стояли на тому самому пероні, але двома тижнями ра-

ніше. На тому самому місці, де зараз лежать тіла мирних людей... Коли це сталося, прийшло усвідомлення, що ця війна неймовірно жорстока та страшна, і вона надовго.

Перебуваючи у німецькому центрі для біженців, Ганна не припиняла роботу – працювала зі своїми каталогами товарів та вдосконалювала сайт. Тоді ж вона вирішила вивозити виробництво з Дружківки: у двір, де вона орендувала приміщення, саме влучила російська ракета.

Жінка повернулася в Україну, до Ужгорода, та почала шукати грантові можливості для релокації бізнесу: це коштувало 70 тисяч гривень – у Ганни таких грошей не було. Нарешті у вересні 2023-го їй схвалили грант від Європейського банку реконструкції та розвитку.

– Я подавалася через портал Дія.Бізнес. Це один з найсерйозніших грантів, які я коли-небудь отримувала. Там прописана серйозна звітність і увага до деталей. Але за нього я дуже вдячна, бо власним коштом навряд чи змогла б перевезти все своє обладнання.

Новий досвід змінив її підхід до бізнесу – замість великого асортименту з сотні продуктів

вона почала створювати невелику лінійку, роблячи акцент на якості. Так з'явився новий бренд Wise Wish.

– Коли я все втратила, то перестала триматись за старе життя, та побачила нові можливості навколо. Почала більше цінувати те, що маю – себе, сім'ю, час. У будь-якому разі в мене залишилися мої знання

ПОРАДИ ВІД ВИРОБНИЦІ КОСМЕТИКИ ГАННИ РУБАН:

– Перші кроки важливо зробити вже сьогодні, адже чим далі, тим буде складніше, бо економіка не росте – ми у війні. Але перед тим важливо тверезо оцінити всі ризики. Не залишати основну роботу одразу, протестувати бізнес 2-3 місяці. Щоденна праця та дисципліна – це основа. Не боятися змінювати напрямки, якщо не виходить. Активно заявляти про себе. Звертатися за допомогою до досвідчених людей. Обов'язково подаватися на гранти та програми від міжнародних партнерів та українських фондів, наприклад, від Impact Forge чи Дія. Бізнес. Не зволікайте – ви не дізнаєтеся, чи зможете отримати грантову підтримку, якщо не подасте заявку.

НАДИХАЮЧЕ

та досвід, – філософськи зауважує підприємниця.

Переїзд на Закарпаття для родини пройшов без значних проблем.

– Молодший син легко адаптувався, а от зі старшим складніше – йому 15, усе його свідоме дитяче життя пройшло на Донеччині, він досі сильно сумує.

Зараз Ганна проходить сертифікацію продукції на відповідність стандартам ЄС та планує експортувати продукцію до Європи.

– Сподіваюся, що Wise Wish стане впізнаваним брендом. Його будуть знати не лише в Україні, і можливо, колись українки в усьому світі матимуть змогу купувати якісний український продукт за доступною ціною, – мріє підприємниця.

ЛЮБОВ

Любов Гетманенко досі пам'ятає той день червня 2014 року, коли в її рідну Авдіївку увійшли дорівці. Вони навіть не мали військової форми – «бігали у квігастих шортах». Наприкінці липня українські війська звільнили місто від окупантів, але життя легшим не стало. Часто не було світла, бо ворожі війська перебивали електролінії. Доводилося купувати генератори й працювати далі – Любов заробляла на життєві шиття.

Утім, швейна справа – не єдине, чим займалася Любов. Вона має 15-річний досвід роботи сигналісткою на рудній шахті, доводилося і вздовж траси сміття прибирати, і в лісі на фермі кіз та корів доїти.

– Де тільки не працювала. Працювала важко, то і плакати за роботою ніколи було.

На початку 2015 року, після Різдва, відбувся один з найстрашніших обстрілів міста, які вона бачила.

– Ворог обстрілював нас фосфорними бомбами. Люди тоді вперше бачили такі снаряди, і деякі спочатку подумали, що то – феєрверки, – згадує Любов ті страшні дні.

2015 року родина переїхала до Гуляйполя Запорізької області. Там купили будиночок і почали ремонт. Любов вирішила втілити свою давню мрію – зробити камін. 6-річний син Єгор допомагав мамі підіймати цеглу на облаштування димаря.

...Будинок згорів від прямого влучання російського снаряду. На щастя, на той момент у ньому нікого не було. Жінка втратила швейні машинки, все обладнання, яким заробляла на життя.

ПОРАДИ ВІД ШВАЧКИ ТА ХУДОЖНИЦІ ЛЮБОВІ ГЕТМАНЕНКО:

– На мою думку, коли немає роботи, треба братися за будь-яку. Що не вбиває, то робить нас сильнішими. Людям, які втратили все, важливо не опускати рук. Українські жінки здатні на неймовірні речі. Вони можуть втрачати все матеріальне, але зберігають головне – силу духу, здатність любити та творити добро.

вони живуть зараз, Любов продовжує займатися своєю справою. Окрім основної роботи, жінка веде заняття з малювання акриловими фарбами – розмальовує квітами та іншими принтами футболки, шопери, жіночі прозорі сумки. Відвідує також заняття вокального колективу та працює прибиральницею. Працює заради сина.

– Наразі одна мета в мене – сина на ноги ставити. Скільки довелося пережити, переробити роботи, втратити, відбудувати, ремонтувати, але важливо зберегти в душі надію.

ОЛЬГА

До 2014 року Ольга працювала викладачкою образотворчого мистецтва в школі мистецтв у Кадіївці на Луганщині. Паралельно займалася графічним дизайном у рекламному агентстві.

– Виїжджали ми... Ніхто не думав, що це назавжди. Спочатку поїхали тимчасово в Чернігівську область, тому що мій батько звідти родом, там були родичі, – згадує Ольга початок 2014 року.

Але коли повернулися до свого міста, щоб віддати дітей до школи, зрозуміли – воно порожнє. Я відчувала себе зайвими.

Так підприємниця опинилася у Києві. У столиці родина Тодорових почала життя з чистого аркуша. Ольга влаштувалася до київського рекламного агентства. Проте з часом зрозуміла, що хоче більшої свободи у творчості.

– У мене був досвід, і я зрозуміла, що мені не цікаво працювати над завданнями, які мені дають. Хотілося робити те, що я сама бажаю. Так я наважилася на організацію власної справи, – розповідає підприємниця.

Повномасштабне вторгнення знову змусило родину покинути домівку. Цього разу Ольга з двома молодшими дітьми виїхала до Німеччини. Там знайшла свій новий професійний шлях: школа дизайну набиравала жінок за грантовою програмою і Ольга виграла грант на навчання анімації.

ПОРАДИ ВІД ДИЗАЙНЕРКИ ОЛЬГИ ТОДОРОВОЇ:

– Для тих жінок, які лише задумуються про початок власної справи, раджу дослухатися до себе та починати з того, що найкраще вмійш або що найбільше подобається.

– Давно хотіла нею займатися, бо вже трохи переросла графічний дизайн. Тож навчилася створювати анімовані рекламні ролики.

Майже два роки в Німеччині не змогли перекопати Ольгу залишитися там назавжди.

– Повернулись до України, бо тут моя родина – чоловік і старший син. Але не тільки тому... Якимось мені було совісно, що в моїй країні війна, а я там.

Через необхідність піклуватися про дітей та батька, який потребує постійного догляду, традиційна робота з фіксованим графіком стала неможливою. Завдяки програмі «Мрій та досягай» Ольга отримала необхідні знання ведення бізнесу в онлайн-середовищі та мікрогрант, який дозволить їй створити власний сайт для приймання замовлень.

Розмовляючи про рідну Кадіївку, Ольга не приховує болю від того, що сталося з містом та людьми, які там залишилися.

– Вони задоволені тим, що живуть без обстрілів. Ми стали дуже різними. Спілкуємось вимушено, тільки з родичами. З друзями вже не спілкуємось зовсім, – з сумом констатує переселенка. **CN**

Анастасія ХАРИНА

ЧИТОМЕ

Уквітні цього року жінка поховала єдиного сина, який загинув на фронті. До цього – похресника, який у перший день війни добровільно став до лав ЗСУ та попри поранення не залишив служби.

Доля сина довгі місяці була жінці невідома, він вважався зниклим безвісті. Трагічна звістка прийшла, коли вона взяла почитати книжку «Дев'яте листопада» Коллін Гувер. І саме 9 листопада він загинув. Ось така містика, каже.

– Ми ще не відійшли, бо це дуже важко. Хоча стараємося триматися, – каже жінка. – Я кандидат психологічних наук, тож змушена вмійти втілювати всі ці техніки – як себе тримати в руках і не розклеюватися. Психіка ніби в нормі, але тіло видає.

Професійний шлях Тетяна починала як вчителька англійської мови. Після скорочення в навчальному закладі вона продовжила працювати у Вінницькій академії безперервної освіти, на факультеті психології. Там вона займалася перепідготовкою вчителів англійської та

Переможницею нашого попереднього книжкового розіграшу стала Тетяна Дмитрова з Вінниці, вона отримала «Тигроловів» Івана Багряного. Пані Тетяна – викладачка з багаторічним досвідом, нині на пенсії. Разом із чоловіком, також колишнім викладачем, вони мають дачу, де проводять багато часу. Її історія – про втрати, силу духу та те, як прості речі на кшталт книги можуть стати підтримкою в часи випробувань.

КНИЖКИ І ВТРАТИ

викладала психологію. Самоосвіта, каже, завжди була важливою частиною її життя.

Після смерті сина читання стало для неї джерелом підтримки. Вона почала брати участь у книжкових розіграшах – не заради призу, а заради відчуття радості, яке дарує виграш.

– Це для мене як терапія! Коли виграю – стільки радості! І читання теж допомагає.

Колись у домі Тетяни була велика бібліотека, та з часом більшість книжок вони з чоловіком роздали, і тепер просто діляться тим, що вже прочитали.

Пані Тетяні та її чоловіку – щирі слова підтримки. А ми нагадаємо, що редакція «Схід NOW» розіграє наразі новий лот – «Сад Гетсиманський» від того ж Івана Багряного. Це один із перших у світовій літературі творів, що глибоко викриває злочинну суть сталінізму. Багряний, як відомо, сам пережив жорстокої репресії та емігрував до Західної Німеччини. Саме там 1950 року роман «Сад Гетсиманський» з'явився на світ, його було видрукувано у видавництві «Україна». Наряду з «Тигроло-

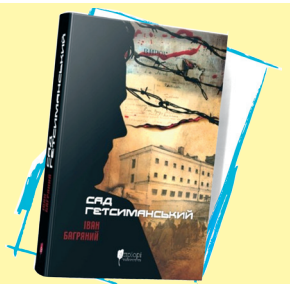

вами» вважається найбільш значущим твором автора.

«Ліпше поламати ребра ста невинним, аніж пропустити одного винного» – таким було гасло епохи, в якій жили мільйони укра-

Для участі в розіграші треба всього лише підписатися на нашу фейсбук-сторінку [facebook.com/shid.now/](https://www.facebook.com/shid.now/) та слідкувати за інформацією у стрічці.

Оголошення переможця відбудеться 24 серпня, на День Незалежності України.

ЦІКАВЕ

Закінчення. Початок на стор. 1

Формально створення публічної колекції українського одягу Донецчини почалося 2015 року, коли українські військові передали Світлані з села Парасковіївки, що під Соледаром, просту конопляну сорочку, вишиту конопляними ж нитками в техніці «білим по білому». Цей дарунок дав старт системній роботі зі збору та відтворення строїв Донецчини.

Маючи дві вищі освіти – технічну та психологічну – Світлана самотужки освоювала ази етнографії. Вона з сумом підкреслює, що Донецчина ніколи не мала фахових досліджень у цій галузі, а в місцевих музеях була відсутня ставка етнографа. Тож інформацію та матеріали про автентичну культуру одягу збирали по крихтам разом із друзями з творчої майстерні «Бахмутський Оберіг».

Світлана пояснює унікальність строю Донецчини: він увібрав у себе відбитки «зрілих культур багатьох регіонів України». Люди тікали від Голодомору та репресій, або були вимушено переселені – так складалася не «еклектика», як кажуть деякі фахівці, а власний спосіб демонстрації свого українського коріння та волі до виживання.

Згодом народився проект «Генетичний код Бахмута» – серія показів автентичного та відтвореного одягу Донецчини. Перший показ колекції відбувся у Бахмуті на День вишиванки у 2016 році – на сцену вийшло 52 учасники, які демонстрували старовинні строї, елементи одягу і прикрас, одяг своїх родин.

До 2022 року проведено 18 таких волонтерських показів по всій Україні, від Краматорська до Львова. Колекцію пересилали поштою, а моделями ставали ветерани, які воювали на Сході, та їх дружини.

ЛЕГКО БУТИ УКРАЇНЦЕМ НА ЛЬВІВЩИНІ

Людам з Донецчини часто закидають, що вони «недостатньо українці». Світлана та її однодумці з майстерні «Бахмутський Оберіг» та громадського руху «Бахмут Український» це спростовують.

«Бахмут Український», однією з засновниць якого стала Світлана Кравченко, зародився для допомоги українським військовим та добровольцям. Плетіння маскувальних сіток як роз-

ПОВЕРНУТИСЯ ДО СЕБЕ

почалося у вересні 2014 року, так і не припинялось ані на день аж до самої евакуації у 2022-му. Так само до останнього дня перебування в Бахмуті волонтери допомагали пораненим у шпиталі.

Особливо щемливою сторінкою стала допомога військовим, які були виведені з Дебальцевого.

– Тисячі, я вам от не перебільшую, тисячі військових жили по хатах звичайних бахмутян, – згадує Світлана. – В будинку моїх друзів понад три тижні жили 37 військових з усім своїм «фронтовим» майном, і їх годували тричі на день.

24 лютого 2022 року штаб руху «Бахмут Український» став першим осередком опору, форпостом волонтерства та гідності. І залишався ним, аж поки росіяни не почали перетворювати місто на щєбінь.

Починаючи з травня 2022 року, Світлана передавала мішки з експонатами незнайомим волонтерам та військовим, які їхали з міста. Вона просто запи-

сувала в блокнот номер мішка та телефон людини. Частина колекції й досі зберігається у цих людей по всій Україні, і для Світлани це – найвищий прояв єдності та взаємодопомоги українців.

Сама вона рішення покинути місто ухвалювала, як і більшість, «на два тижні». Взяла домашніх тварин та невеличку сумку з речами, бо була впевнена, що скоро повернеться.

Найбільше Світлана шкодує за сімома диванними подушечками, вишитими її бабусею – їх неможливо відновити. З однією з них пов'язана особлива історія: колись бабуся попросила маленьку Світлану бережно носити колготки лимонного кольору, бо вона збиралася зробити вишиту подушечку, коли онучка з тих колготок виросте.

– Часто, коли я не сплю вночі, то мандрую містом і моїм будинком. І от ці подушки лежать на нашому дивані, – з сумом посміхається Світлана.

НИТКИ ЗВ'ЯЗКУ

Переїхавши до Дніпра, Світлана за пропозицією директорки місцевого літературного музею Олени Аліванцевої започаткувала новий річний проект «Нитки зв'язку. Діалоги з друзями».

Назва символічна: нитки поєднують людей, а також є матеріалом для друзів-митців, які не лише демонструють свої роботи, а й проводять майстер-класи, спільні обговорення. Формат передбачав не статичну експозицію, а динамічний обмін досвідом. Першими учасницями стали майстрині Тетяна Білоус з Харкова та Катерина Савич з Луганська.

Спільно з Літературним музеєм Придніпров'я було створено простір для майстер-класів для переселенців. Майстер-класи різні, найбільше до душі Світлані – робити українських ляльок. Вона впевнена, що вишивка, народна лялька, текстиль – це не тільки про культуру чи історію, а й про психоемоційне відновлення.

– Людина, яка створює щось руками, повертається до себе. Учасниці моїх майстер-класів часто знаходять внутрішню опору саме у процесі творення. Цей зв'язок із корінням дає неймовірну силу та відчуття власної гідності. Моделі ділилися своїми відчуттями так: «Я відчула, що я королева і за мною – цілий рід, всі мої покоління».

Світлана пригадує, як під час репетицій перед показами жінки, які незграбно рухалися, переживали щодо своєї зовнішності чи статури, кардинально змінювалися, щойно вдягали український стрій. Змінювалася їхня постава, погляд, самооцінка.

Я СТВЕРДЖУЮ

Зараз Світлана разом з іншими майстринями-переселенками створює на продаж традиційні ляльки, рушники, торбинки та сучасні елементи одягу. Вона є зареєстрованим підприємцем і сплачує податки, бо вважає це своїм внеском в економіку України та подякою захисникам, серед яких її син-артилерист.

– Я відновила б якийсь майданчик і почала знову проводити екскурсії. Виставила б манекени зі своєю колекцією і всім розповідала, що ця земля, полита кров'ю, варта того, щоб її захищати, – так майстриня відповідає на питання, що б вона зробила першим, повернувшись до Бахмута.

Завдяки ютуб-каналу, який вона почала вести, дослідниця зберігає відео колекцій та виставок, а також сюжети про мирний Бахмут, які тепер стали цінним архівом

– Я не відновлюю культуру дефіцитного лимонного кольору, бо вона завжди була. Я її стверджую, – каже Світлана.

Саме в цьому ствердженні, щоденному, кропіткому та щирому, і полягає її особистий шлях до нашої спільної Перемоги. **CN**

Олена АКУЛОВА

НАДИХАЮЧЕ

Російська армія окупувала Енергодарську громаду Запорізької області 3 березня 2022 року. Відтоді, як розповідає Валерія, зі свого селища вона не виїжджала.

– Я тоді ще навчалася, але більше до міста не їздила, бо було страшно їхати через блокпости окупантів – вони все перевіряли й на дівчат задивлялися. Тож я не хотіла зайвий раз ризикувати, – каже переселенка.

Через два місяці родина Валерії зрештою зважилася на виїзд. Їхали власною автівкою, в якій сиділи дві жінки і двоє дітей. Саме це, на думку дівчини, допомогло їм минути всі блокпости більш-менш швидко.

– На блокпостах були чеченці, кадіривці, днривці, росіяни. І на кожному нас тримали по 2-4 години. Були дуже великі черги, ми стояли під палючим сонцем, але впоралися і дісталися до Запоріжжя за один день. Пощастило, можна сказати. Конкретної мети – куди саме ми їдемо – не було, аби якомога далі від окупації. Бо там було важко жити, та й не хотілося.

Три місяці жили в Запоріжжі. Коли оговталися, поїхали далі – в Київ. Однак через часті обстріли столиці перебралися на Полтавщину, до Кременчука. Тут дівчина закінчила приватні курси з навчання чоловічим стрижкам і влаштувалася в салон краси.

– Раніше я працювала на різних роботах, не пов'язаних із перукарством. Але мені це подобалося ще зі школи. Саме напередодні повномасштабного вторгнення розпочався мій перший курс навчання на перукаря. Вже на Полтавщині я повернулася до своєї мрії.

Вона каже, що стала барберкою в пам'ять про свого найкращого друга-військовослужбовця, який загинув через місяць після початку повномасштабного вторгнення. Коли трішки відійшла від стресу, через біль усвідомила, що хоче навчатися саме на чоловічого майстра. Нині початковиця Валерія Бурцева підкорює TikTok креативними експериментами зі стрижки людей просто неба на вулицях Кременчука.

СТРИЖКА З ВИДОМ НА ДНІПРО

Тут є річка, я люблю Дніпро, я не можу жити без Дніпра. Маю тут клієнтів, розвиваю блог, тому на даний час – для життя мене цілком влаштовує Кременчук.

TikTok Валерії набирає обертів завдяки креативній ідеї стригти людей на вулиці. Барберка бере перукарське крісло й приладдя та виходить у популярні в місті

локації, де наводить красу чоловікам просто неба. Такі публічні перформанси вже відбулися на площі, на пляжі та на набережній поблизу Дніпра.

– Для мене це експеримент. Мій блог виник з того, що ми зі знайомим хлопцем просто вийшли на центральну площу. А нині клієнти пишуть мені в TikTok, що хочуть підстригтися просто неба, самі обирають локації – і я тоді планую зйомки.

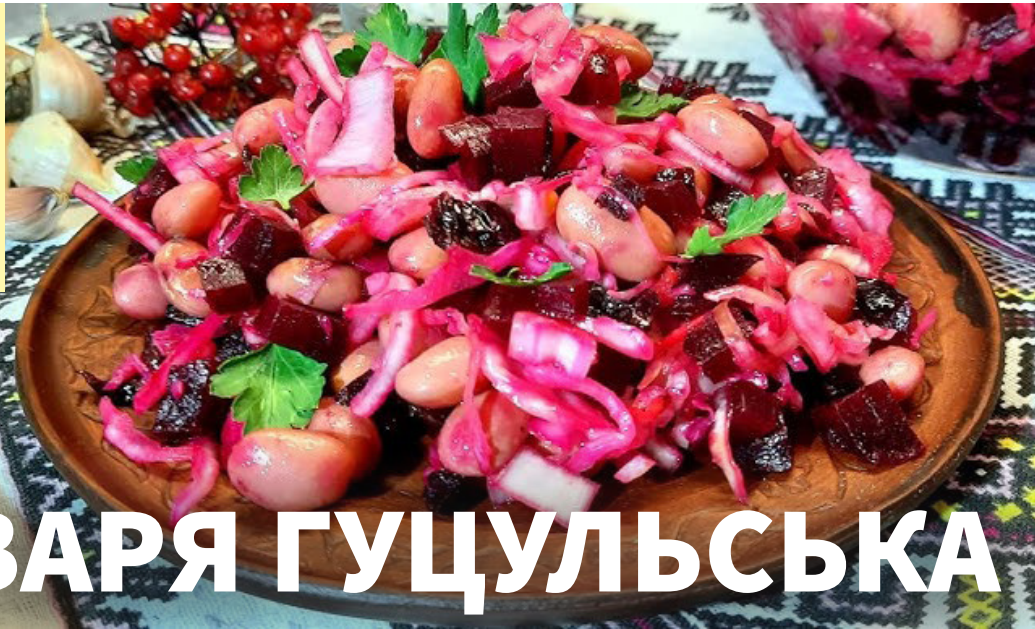
За словами Валерії, далекі плани вона не буде. Але вже впевнилася, що розвиватиметься у перукарській справі. Поки дівчина винаймає місце в приватному салоні, але мріє про власний.

– Як буде після закінчення війни, я не можу сказати. Що точно – так це те, що колись я відкрию свій заклад. І в ньому обов'язково буде куточок пам'яті мого загиблого на фронті друга. Чи це буде портрет на стіні чи графіті, але в своїй перукарні я обов'язково його згадаю.. CN

Лія РУСИК

СМАЧНЕ

Варя гуцульська – несправедливо забута традиційна українська страва, якою можна ласувати і взимку, і влітку, і в піст, і на свята. Перша згадка про неї датується ще 1899 роком, але й сьогодні вона актуальна та доречна до будь-якого столу.

ВАРЯ ГУЦУЛЬСЬКА

Влітку варя якраз те, що треба – в міру ситна, нежирна, не потребує якихось дуже складних маніпуляцій на кухні. Може бути і гарніром, і салатом, і навіть самостійною стравою. Але не плутати її з вінегретом – це геть різні страви і за рецептурою, і за походженням.

ЩО ТРЕБА:

- ♦ велика біла квасоля – 400 г
- ♦ квашена капуста – 200 г
- ♦ буряк – 400 г
- ♦ чорнослив – 100 г

- ♦ цибуля – 1 шт.
- ♦ олія – 70 г
- ♦ сіль, перець – до вашого смаку

ЯК ГОТУВАТИ:

1. Квасолю попередньо заливаємо водою годин на вісім, краще – на ніч. Потім воду зли-

ваємо, квасолю промиваємо і варимо до готовності.

2. Також відварюємо 3-4 буряки. Чорнослив заливаємо

гарячою водою, накриваємо кришкою та залишаємо на 20 хвилин. Це потрібно, щоб він став м'яким. Якщо трапився чорнослив м'який, то добре промиваємо його теплою водою від пилу та бруду.

3. Квашену капусту віджимаємо від соку та трішки подрібнюємо. Цибулю чистимо та нарізаємо тоненькими півкільцями. Потрібно злегка пом'яти цибулю руками – вона пустить сік і стане ніжнішою.

4. Цибулю складаємо в салатник. Зливаємо воду з чорносливу, підсушуємо його і дрібно нарізаємо, потім додаємо до цибулі. Далі всипаємо квасолю, порізаний кубиком буряк і квашену капусту. При потребі – солимо та перчимо. Заправляємо салат олією.

5. Коли всі інгредієнти зібрані – перемішуємо салат і подаємо до столу.

**ПІДТРИМУЄМО ЗСУ –
ДОПОМАГАЄМО СОБІ!**

IBAN UA383052990000026005015017860
ЄДРПОУ 39696398

Отримувач: Міжнародний благодійний фонд «Повернись живим»

Призначення платежу: Благодійна пожертва військовим